

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗІРКО ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК [331.57](043.3)

РЕГУЛЮВАННЯ СТРУКТУРНОГО БЕЗРОБІТТЯ НА РИНКУ ПРАЦІ

Спеціальність 08.00.07 – демографія, економіка праці,
соціальна економіка і політика

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків - 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Харківському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Гриневич Людмила Володимирівна,
Харківський національний економічний
університет,
доцент кафедри статистики та економічного
прогнозування.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Петрова Ірина Леонідівна,
ВНЗ «Університет економіки та права «Крок»
(м. Київ),
завідувач кафедри менеджменту та маркетингу;

доктор економічних наук, доцент
Транченко Людмила Володимирівна,
Уманська філія ПВНЗ «Європейський
університет»,
доцент кафедри економіки та менеджменту.

Захист відбудеться «12» вересня 2013 року о 13⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради, шифр К 64.055.02, у Харківському національному економічному університеті за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1-А.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного економічного університету за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1-А.

Автореферат розісланий «27» червня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. В. Мартиненко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У процесі реорганізації економіки та активного розвитку ринкових відносин виникають проблеми, які потребують глибокого дослідження і вирішення. Це, зокрема, проблеми, що знаходяться на перетині соціальної й економічної сфер громадського життя, пов'язані з трансформацією соціально-економічних відносин і поведінкою соціальних груп суспільства на ринку праці. Ринок праці є однією з найважливіших складових економічної системи, що сприяє формуванню професійно-кваліфікаційної структури робочої сили та зумовлює розроблення заходів, спрямованих на досягнення максимального ефекту від використання наявного потенціалу робочої сили та створення конкурентних умов у сфері соціально-трудова відносин з метою підвищення добробуту населення країни. У ринкових умовах дисбаланс між процесами виробництва, розподілу та споживання сприяє виникненню деструктивних явищ на ринку праці, що полягає у невідповідності між сукупною величиною, структурою попиту на робочу силу та її пропозицією за галузями, регіонами, професійними групами, рівнем кваліфікації, що зумовлює існування такого явища як структурне безробіття. Самостійно ринок праці не може вирішити означену проблему, тому необхідним є втручання держави в цей процес, яке полягає у визначенні напрямів та розробленні заходів з його регулювання. Таким чином, регулювання ринку праці, враховуючи структурні дисбаланси, стає особливо актуальним в умовах нестабільності функціонування економічної системи та дії дестабілізуючих факторів, що є істотними ознаками сучасних умов господарювання.

Дослідження питань зайнятості, ринку праці та його регулювання має досить тривалу історію розвитку. Підґрунтя сучасних концептуальних положень зарубіжних та вітчизняних науковців про суть і природу ринку праці в різні часи закладено такими вченими світового значення як К. Маркс, У. Петті, Д. Рікардо, А. Сміт. Фундаментальні положення концепції зайнятості, підходи до аналізу місця, ролі та методів регулювання ринку праці в умовах трансформаційної економіки викладено у працях Г. Абрамчик, С. Бандура, Д. Богині, І. Бондар, В. Брича, В. Геєця, М. Долішнього, А. Колода, А. Коровкіна, Г. Купалової, В. Кушліна, Е. Лібанової, Л. Лісогор, Ю. Одегова, В. Онікієнка, Ф. Орланді, Н. Павловської, І. Петрової, В. Посохова, В. Приймака, А. Рофе, Л. Транченко та інших учених.

При значній глибині та кількості теоретичного і науково-методичного забезпечення у сфері регулювання ринку праці, менш розробленими є питання щодо регулювання структури попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці, структурної асиметрії, зумовленої галузевим реформуванням економіки та інформаційною обмеженістю, яка чинить безпосередній вплив на якісний склад трудових ресурсів.

Актуальність і наукова значущість цих проблем зумовили вибір теми дисертаційного дослідження, визначили його об'єкт і предмет, мету і задачі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до основних напрямів досліджень, передбачених планом наукової роботи Харківського національного економічного університету, зокрема за

темою «Розробка теоретико-методичного забезпечення формування та впровадження інтегрованої системи «вища школа – бізнес-структура»» (№ ДР 0110U000958) (підрозділи «Специфіка моніторингу якості діяльності вищих навчальних закладів», «Моніторинг потенціалу вищого навчального закладу»), за якою дисертантом розроблено пропозиції з регулювання структурного безробіття на ринку праці за рахунок підготовки фахівців за пріоритетними галузями знань та спеціальностями у ВНЗ.

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є вдосконалення теоретичних положень, методичного забезпечення та розроблення практичних рекомендацій з регулювання структурного безробіття на ринку праці для усунення диспропорцій між попитом і пропозицією робочої сили.

Для досягнення мети в дисертації поставлено та вирішено такі задачі:

узагальнити теоретико-методичні основи регулювання ринку праці;

уточнити визначення поняття «рівень структурного безробіття» та особливості його регулювання;

визначити загальні тенденції розвитку економіки та ринку праці на макро- та мезоекономічному рівні;

розробити методичний підхід до визначення якісного рівня структурного безробіття;

виявити фактори впливу на рівень структурного безробіття в Україні;

обґрунтувати етапи регулювання структурного безробіття на ринку праці;

розробити напрями регулювання структурного безробіття на ринку праці.

Об'єктом дослідження є процес регулювання безробіття на ринку праці.

Предметом дослідження є теоретичні положення, методичне забезпечення, практичні рекомендації з регулювання структурного безробіття на ринку праці.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є положення сучасної економічної теорії, праці вітчизняних і зарубіжних авторів з питань формування та регулювання ринку праці. У роботі використані сучасні загальнонаукові та спеціальні методи: системного аналізу – для аналізу цілісного процесу функціонування та розвитку соціально-економічної системи «ринку праці», відносин, зв'язків та зон його впливу; статистичного аналізу (методи порівняння, середніх і відносних величин, рядів динаміки, групування, кореляційний метод, методи кластерного та факторного аналізу, метод екстраполяції) – для дослідження процесів зайнятості та безробіття на ринку праці; програмно-цільовий метод – для розроблення напрямів регулювання структурного безробіття на ринку праці; графічний – для візуалізації результатів дослідження. Застосування сукупності зазначених методів дозволило вирішити поставлені задачі дисертації.

Інформаційну базу дисертаційного дослідження становлять законодавчі та нормативні документи щодо регулювання ринку праці, формування державних цільових програм; публікації Міжнародної організації праці, офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, результати власних досліджень, дані мережі Internet.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні теоретичних положень, методичних підходів і розробленні науково-практичних

рекомендацій щодо регулювання ринку праці з урахуванням структурної складової попиту та пропозиції робочої сили. Наукову новизну складають такі основні теоретичні та методичні розробки:

удосконалено:

визначення поняття «рівень структурного безробіття», яке на відміну від існуючого, розглядається як загальний індикатор структурної асиметрії на ринку праці, що дозволяє визначити силу структурних диспропорцій між попитом та пропозицією робочої сили за професійно-кваліфікаційним рівнем та видами економічної діяльності;

перелік факторів впливу на рівень структурного безробіття, відмінністю якого є розподіл економічних факторів з використанням кореляційного та факторного багатовимірного аналізу на три групи: загальноекономічні, діяльності промисловості, діяльності малих підприємств, які враховано у розроблених заходах регулювання структурного безробіття на ринку праці у комплексі з демографічними та соціально-економічними факторами, що дозволяє зробити обґрунтовані висновки про результати функціонування та розвитку ринку праці в структурному аспекті;

напрями регулювання структурного безробіття на ринку праці, особливістю яких є визначення пріоритетних видів економічної діяльності в регіонах за показниками валової доданої вартості на душу населення та рівня структурного безробіття, що враховують фактори впливу на рівень структурних диспропорцій на ринку праці, та за якими з використанням програмно-цільового методу запропоновано розробляти складові державних цільових програм подолання структурного безробіття;

дістали подальшого розвитку:

методичний підхід до визначення якісного рівня структурного безробіття на ринку праці, що характеризує асиметрію між попитом та пропозицією робочої сили, відмінністю якого є формування матриці діагностики стану ринку праці за складовими: темп приросту та середній рівень структурного безробіття, за квадрантами якої розроблено заходи з його регулювання за визначеними пріоритетними факторами впливу у відповідності з рівнем структурного безробіття;

послідовність та сутність етапів регулювання структурного безробіття на ринку праці, особливість яких полягає в урахуванні освітнього елементу регулювання та здійсненні контролювання ринку праці, що дозволяє оцінити ефективність впроваджених заходів із зменшення структурного безробіття.

Практичне значення одержаних результатів полягає в науковому обґрунтуванні та розробленні рекомендацій щодо вдосконалення регулювання ринку праці з метою подолання структурного безробіття на основі оцінки його рівня та формування цільових комплексних програм соціально-економічного розвитку. Рекомендації дисертації доцільно використовувати органам державного регіонального управління та місцевого самоврядування в процесі планування заходів із збереження робочих місць та створення нових, визначення обсягів фінансових ресурсів для здійснення підготовки і навчання працівників за новими професіями з метою скорочення кількості структурних безробітних у галузях в процесі їх реорганізації.

Окремі результати роботи впроваджено в практичну роботу Пенсійного фонду України в Іллічівському районі м. Маріуполя при розробленні методики визначення факторів впливу на рівень зайнятості населення регіону за секторами економіки (довідка № 11402/01 від 16.07.2012 р.); Харківського обласного центру зайнятості при оцінюванні ефективності впроваджених заходів, спрямованих на регулювання ринку праці (довідка № ХОЦЗ-01-4226 від 08.11.2012 р.).

Сформульовані в дисертації теоретичні розробки та методичні підходи використовуються у Харківському національному економічному університеті в навчальному процесі підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» при викладанні навчальної дисципліни «Економічна статистика» (довідка про використання результатів № 12/86-14-229 від 05.11.2012 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійно виконаною науковою працею, в якій представлено авторський підхід до вирішення соціально-економічних проблем ринку праці та формування напрямів регулювання структурного безробіття. Наукові положення, висновки і рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором особисто. Внесок автора у наукових працях, виконаних у співавторстві, конкретизовано у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення роботи пройшли апробацію на міжнародних, всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми науки та освіти молоді: теорія, практика, сучасні рішення-2010» (м. Харків, 2010 р.), «Научные исследования и их практическое применение. Современное состояние и пути развития 2010» (м. Одеса, 2010), «Актуальні проблеми науки та освіти молоді: теорія, практика, сучасні рішення» (м. Харків, 2011 р.), «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики» (м. Харків, 2011 р.), «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика» (м. Харків, 2011 р.), «Сучасний стан економічної науки: проблеми та перспективи розвитку» (м. Львів, 2012 р.), «Сучасна інформаційна Україна: інформатика, економіка, філософія» (м. Донецьк, 2012 р.), «Стратегічний розвиток національної економіки, регіонів і підприємств» (м. Донецьк, 2012 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження опубліковані в 18 наукових працях загальним обсягом 6,89 ум. друк. арк., з яких належить особисто автору 5,13 ум. друк. арк., у тому числі 1 розділ колективної монографії у співавторстві, 8 статей у наукових фахових виданнях (з них 3 у співавторстві), 8 тез доповідей та матеріалів конференції, 1 стаття в зарубіжному журналі.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг становить 254 сторінок і містить 32 рисунки (з яких 4 займають 5 повних сторінок), 19 таблиць, список використаних джерел із 189 найменувань на 20 сторінках, 11 додатків на 54 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації становить 175 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, її актуальність, наукову

новизну, визначено об'єкт, предмет, мету, задачі, методи дослідження та практичне значення отриманих результатів, наведено результати апробації.

У першому розділі «Теоретичні основи регулювання структурного безробіття» – узагальнено теоретико-методичні основи регулювання ринку праці та основні поняття щодо структурного безробіття, уточнено визначення поняття «рівень структурного безробіття» та особливості його регулювання на ринку праці.

Сучасний стан ринку праці України висуває перед економічною наукою проблеми, які пов'язані, в першу чергу, з уточненням існуючих теоретичних положень і підходів регулювання кон'юнктури ринку праці в умовах структурних перетворень в економіці у відповідності з впливом процесів інтеграції та глобалізації, наслідками депопуляції населення, а також розробленням рекомендацій щодо регулювання ринку праці. Протягом останніх років на зміни структури виробництва в Україні та розвиток ринку праці впливали фактори, які призвели до зростання прихованого безробіття і вивільнення працівників. Через те, що безробіття у переважній більшості характеризується як структурне, виникає необхідність у зосередженні основної уваги держави та підприємців на розвитку такого фактору виробництва як робоча сила.

В роботі проаналізовано соціально-економічну сутність регулювання ринку праці, в результаті чого виділено основні елементи регулювання ринку праці: організаційно-економічний, правовий, інформаційно-аналітичний та освітній, які складають теоретичну основу для формування комплексу заходів регулювання ринку праці. Врахування освітнього елементу обумовлено необхідністю зменшення невідповідності професійних характеристик працівників потребам сучасного ринку праці та узгодження соціально-економічних інтересів сфери освітніх послуг з напрямками соціально-економічного розвитку країни.

У ході дослідження виявлено, що становлення та розвиток ринку праці України відбувався паралельно з прийняттям законодавчих та нормативно-правових актів, які регулюють трудові відносини в державі. На сучасному етапі можна констатувати, що трудове законодавство є досить розвиненим, але воно подекуди не відповідає сучасним вимогам координації економічної та трудової сфери в умовах структурних змін функціонування економіки. Некомплексне використання соціально-економічних та організаційно-управлінських важелів не забезпечує ефективного управління економікою взагалі та трудовою сферою, зокрема. Отже, необхідність удосконалення регулювання ринку праці залишається досить актуальною. Структурні зміни в економіці є передумовою структурного дисбалансу на ринку праці, що обумовлює необхідність дослідження структурної асиметрії на ринку праці. Структурна асиметрія в соціально-економічній сфері пов'язана з поступовим і тривалим наростанням міжгалузевих і професійно-кваліфікаційних диспропорцій та характеризується невідповідністю сформованої структури суспільного виробництва умовам ефективного використання ресурсів, які (умови) змінилися. Структурна асиметрія проявляється у такому виді безробіття як структурне. У дисертації уточнено розуміння поняття «структурне безробіття», яке запропоновано розглядати як соціально-економічне явище, при якому структура пропозиції робочої сили не відповідає потребам економіки країни за професійними

групами, видами економічної діяльності внаслідок структурних та технологічних змін в економіці, недосконалості освітньої системи. У відповідності з цим уточнено зміст поняття «рівень структурного безробіття», яке запропоновано розглядати як загальний індикатор структурної асиметрії на ринку праці, що дозволяє визначити силу структурних диспропорцій між попитом та пропозицією робочої сили на ринку праці за професійно-кваліфікаційним рівнем та видами економічної діяльності. Незважаючи на важливе значення для економіки країни існування такого виду безробіття та появи його можливих наслідків, дослідженню проблем оцінки та розроблення заходів подолання структурного безробіття приділено недостатньо уваги як на теоретичному, так і на практичному рівні. Саме тому актуальним та необхідним є розроблення заходів, спрямованих на налагодження ефективної системи регулювання як безробіття в цілому, так і структурного безробіття зокрема.

Ринок праці, відповідно до мети дослідження, необхідно розглядати як складний, багатогранний та багатоякісний об'єкт, що складається з елементів, зв'язки між якими утворюють його відносно стійку структуру та забезпечують цілісність. Одночасно ринок праці взаємодіє з зовнішнім середовищем. Визначити та проаналізувати процес функціонування та розвитку соціально-економічної системи «ринку праці» та її відносин, виявити основні елементи, зв'язки та зони впливу дозволяє системний підхід. Його застосування дозволило узагальнити сукупність факторів впливу на взаємовідносини на ринку праці, серед яких найбільший вплив на попит робочої сили здійснюють економічні фактори, а на пропозицію – соціальні та демографічні. Сила впливу окремих факторів на ситуацію, яка існує на ринку праці, різниться залежно від рівня соціально-економічного розвитку країни, характеру та динаміки змін економічної кон'юнктури в регіонах. Тому аналіз та оцінка виявлених факторів є необхідними при формуванні та реалізації заходів з регулювання на ринку праці.

На основі узагальнення концептуальних засад регулювання безробіття та структурного безробіття зокрема, в дисертації акцентовано увагу на доцільності використання програмно-цільового методу (ПЦМ), який забезпечує єдність дій, спрямованих на узгодження цілей і задач регулювання на різних рівнях управління безробіттям. Метод ПЦМ дозволяє розглядати вирішення проблеми балансу попиту та пропозиції робочої сили як цілеспрямований процес, що передбачає: структурування проблеми на складові частини (підвищення рівня зайнятості, зменшення структурних диспропорцій); виявлення їх несуперечливості та взаємозв'язку; встановлення пріоритетів (розвиток пріоритетних секторів економіки в регіонах); визначення напрямів регулювання структурних диспропорцій. Процес регулювання структурного безробіття з використанням ПЦМ ґрунтується на виявленому переліку соціальних та економічних завдань і охоплює поетапне впровадження усіх заходів, необхідних для подолання існуючих проблем.

У другому розділі «Визначення тенденцій розвитку ринку праці України» – визначено загальні тенденції розвитку економіки та ринку праці на макроекономічному рівні, визначено особливості розвитку секторів економіки на регіональному рівні.

Функціонування ринку праці України та стан соціально-економічного

розвитку країни взаємопов'язані між собою. Зміни в структурі та динаміці економічних процесів є причиною змін в соціально-економічних відносинах на ринку праці. Тому з метою виявлення основних тенденцій на ринку праці було проведено дослідження розвитку національної економіки та ринку праці на світовому рівні. В результаті проведеного аналізу визначено, що загальносвітовою тенденцією є довгострокове зниження частки зайнятих у сільському господарстві (з 40,1 % у 1999 р. до 33,3 % у 2011 р.), та постійне зростання зайнятості у сфері послуг (з 38,9 % у 1999 р. до 44,1 % у 2011 р.). Україна також розвивається відповідно до загальносвітових тенденцій: за даними Державної служби статистики України в січні 2013 р. з 10195,1 тис. найманих працівників 5,02 % були зайняті в сільському та лісовому господарстві, 26,72 % – у промисловості та 68,27 % – у сфері послуг, що свідчить про посилення структурних диспропорцій в економічному розвитку секторів економіки та відповідно ринку праці.

При розробленні ефективного механізму регулювання ринку праці в умовах структурних змін необхідним є врахування рівня розвитку секторів економіки в регіонах країни. З цією метою за допомогою кластерного аналізу було визначено групи регіонів споріднених за рівнем розвитку секторів економіки (за показником валової доданої вартості (ВДВ) на душу населення): промисловості, сільського господарства та сфери послуг. Виділення трьох секторів економіки зумовлено дотриманням методики аналізу ринку праці Міжнародної організації праці (МОП), Світового банку та теорії формування постіндустріального суспільства, відповідно до якої залежно від технічного рівня суспільства послідовно відбувається перехід економіки від «первинної» сфери господарської діяльності (сільське господарство) до «вторинної» сфери економічної діяльності (промисловість) та на сучасному етапі до «третинної» сфери (сфери послуг та інформатики, в якій провідне місце належить науці та освіті). В результаті проведеної кластеризації за методом Уорда та k-середніх було сформовано 5 кластерів: 1 кластер – Київська, Одеська та Харківська області, а також м. Севастополь; 2 кластер – Автономна Республіка Крим, Львівська та Миколаївська області; 3 кластер – Вінницька, Житомирська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Рівненська, Сумська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, та Чернігівська області; 4 кластер – Волинська, Закарпатська, Тернопільська, Чернівецька області; 5 кластер – Донецька та Дніпропетровська, Запорізька, Полтавська та Луганська області. Кластеризація за методом k-середніх дозволила виявити, що найбільш розвинутими за показником ВДВ на душу населення в секторі сільського господарства є регіони третього кластеру; в секторі промисловості – п'ятого кластеру; в сфері послуг – першого кластеру. Проведене групування є підґрунтям для розроблення ефективних державних цільових програм регулювання економіки регіонів, у тому числі ринку праці на основі врахування пріоритетності розвитку певних секторів економіки.

Проведений аналіз зайнятості в Україні виявив, що протягом 2001-2008 рр. сформувався стійка тенденція до збільшення загального рівня зайнятості населення. Починаючи з 2009 р. почалося його зниження, причиною якого став вплив світової кризи на ринок праці України. Одночасно з цим спостерігалось зростання зайнятості для старших вікових груп: так, якщо загальна кількість

зайнятих знизилась на 1,6 %, то серед осіб, яким за 60 років – збільшилась на 9,2 %. Така тенденція спостерігалась як у містах, так і в селах (темп зростання рівня зайнятості в даній віковій групі склав 13,7 % та 7,5 % відповідно). Необхідно також зазначити, що в період зростання рівня зайнятості в Україні в цілому, вікова група населення 60-70 років має одні з найвищих темпів зростання зайнятості порівняно з іншими віковими групами. Це є непрямим свідченням того, що підвищення попиту на робочу силу забезпечується неprestижними, низькокваліфікованими робочими місцями.

Дослідження структури зайнятого населення за галузями економіки виявило тенденцію до перетоку зайнятого населення зі сфер сільського господарства та промисловості до сфери послуг, зокрема в торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, діяльність готелів та ресторанів. Доля зайнятих у цій галузі в 2011 р. порівняно з 2000 р. збільшилась на 8,37 в.п. Найважливішими ознаками змін професійно-кваліфікаційного складу зайнятих з 2000 р. по 2011 р. є зростання частки професіоналів, працівників сфери обслуговування та торгівлі, робітників найпростіших професій (включаючи осіб без професії), значне зниження частки фахівців, робітників з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин. Ознакою негативних змін є створення робочих місць з низькими вимогами до якості робочої сили, а також істотне збільшення кількості зайнятих за найпростішими професіями.

Аналіз показників попиту та пропозиції робочої сили довів, що до 2005 р. потреба в робочій силі щороку підвищувалась, та починаючи з 2006 р. почала знижуватись. У той же час кількість незайнятих громадян, які перебували на обліку до 2007 р., поступово скорочувалась, але з 2008 р. спостерігається різке збільшення – обсяг пропозиції на ринку праці підвищився на 32,7% по відношенню до 2007 р., що обумовлено загальноекономічною кризою в цей період.

Порівняльний аналіз регіонів за показниками рівня безробіття населення працездатного віку (за методологією МОП) та темпу його приросту з рівнем галузевого розвитку регіонів дозволив визначити такі тенденції: більша частина регіонів України має невисокі темпи зміни рівня безробіття населення; найвищі значення показника безробіття спостерігаються в регіонах, які спеціалізуються на сільському господарстві, або мають найнижчі значення показника ВДВ на душу населення серед усіх регіонів України та навпаки – регіони з найвищим рівнем показника ВДВ на душу населення мають найнижчі показники безробіття та високі темпи його зменшення. Такий стан ринку праці у регіонах потребує уваги з боку державних органів управління, та, відповідно, формування заходів регулювання процесів безробіття з урахуванням визначених особливостей. Аналіз попиту та пропозиції робочої сили дозволив виявити наростання її структурних диспропорцій за професійними групами та за видами економічної діяльності. Так, найбільшу питому вагу серед видів економічної діяльності за чисельністю безробітних у 2011 р. мали промисловість, торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого споживання, діяльність готелів і ресторанів, сільське господарство, мисливство, лісове господарство та будівництво. Сумарна частка безробітних в цих

галузях економіки у 2011 р. становила 73 %. Структура безробітних у віці 15-70 років за професійними групами в 2011 р. свідчить про наявність лідуючих позицій за питомою вагою безробітних робітників з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин; малокваліфікованої та некваліфікованої робочої сили; працівників сфери торгівлі й послуг; кваліфікованих робітників з інструментом. Виявлена в Державній службі зайнятості тенденція збільшення кількості зареєстрованих безробітних у 2011 р. вимагає від державних органів управління приділення уваги формуванню превентивних заходів для попередження кризової ситуації на ринку праці.

При оцінюванні величини загального дисбалансу між попитом та пропозицією робочої сили в масштабах країни або регіону запропоновано використовувати показник рівня структурного безробіття, який у відповідності із запропонованим визначенням розраховується за формулою:

$$I_{SU} = \frac{SU}{U} \cdot \sum_{i=1}^n \hat{u}_i \cdot \hat{v}_i \quad (1)$$

де I_{SU} – рівень структурного безробіття;

SU – кількість структурних безробітних;

U – загальна кількість безробітних;

\hat{u}_i – частка безробітних i -го виду діяльності (професійної групи) в загальній кількості безробітних;

\hat{v}_i – частка безробітних i -го виду діяльності (професійної групи) в загальній кількості вакансій;

n – кількість видів діяльності (професійних груп).

У табл. 1 наведено результати розрахунків рівня структурного безробіття за професійними групами в середньому відповідно в Україні та в Харківській області.

Таблиця 1

Динаміка рівня структурного безробіття за професійними групами в середньому в Україні та Харківській області в 2004-2012 рр.

Рівень структурного безробіття за професійними групами, %	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
в Україні	34,04	29,58	24,65	23,55	19,64	14,58	16	19,14	19,04
в Харківській області	36,22	26,25	21,6	24,27	21,21	21,58	22,58	21,72	18,08

Аналіз даного показника виявив, що за 6 років (2004-2009 рр.) в Україні в цілому поступово зменшувалась частка безробітних, які не можуть знайти роботу внаслідок невідповідності професії потребам економіки, однак за період 2010-2012 рр. – частка структурних безробітних знову стала збільшуватися, що є свідченням наростання структурних диспропорцій між попитом та пропозицією робочої сили за професійними групами. У Харківській області спостерігалась в цілому позитивна динаміка зниження рівня структурного безробіття, окрім 2007 р. та 2010 р. Дослідження основних тенденцій зайнятості та безробіття на ринку праці України дало можливість зробити висновок про те, що головним завданням

політики в сфері безробіття на сучасному етапі є не тільки обмеження рівня безробіття, а й розроблення комплексу заходів з підвищення рівня зайнятості за рахунок сприяння розвитку пріоритетних галузей в регіонах країни та зниження рівня структурного безробіття з урахуванням його прогностичних значень.

У третьому розділі «Удосконалення та методичне забезпечення регулювання структурного безробіття на ринку праці в Україні» – розроблено методичний підхід до визначення якісного рівня структурного безробіття, виявлено фактори впливу на рівень структурного безробіття в Україні, обґрунтовано етапи та розроблено напрями регулювання структурного безробіття на ринку праці.

Узагальнення існуючих методичних підходів оцінки стану ринку праці дозволило виявити недоліки оцінки дисбалансу між попитом та пропозицією робочої сили з урахуванням структурної складової та запропонувати методичний підхід до визначення якісного рівня структурного безробіття на ринку праці на основі аналізу структурної асиметрії відповідно до факторів впливу на попит та пропозицію робочої сили за допомогою використання методів динамічного, структурного, кореляційно-регресійного та факторного аналізу (рис. 1). В якості одного з основних індикаторів прояву структурного дисбалансу між попитом та пропозицією робочої сили запропоновано використовувати рівень структурного безробіття, який дозволяє відстежувати загальний рівень диспропорцій на ринку праці. Для оцінки рівня структурного безробіття було побудовано матрицю діагностики стану ринку праці на основі оцінки рівня структурного безробіття. В якості точки відліку матриці пропонується використовувати середнє значення рівня структурного безробіття (\bar{x}) в Україні або в регіонах за певний період. При формуванні комплексу регуляторних заходів на ринку праці окрім порівняння рівня структурного безробіття із середнім значенням необхідним також є врахування динамічних змін даного показника. Тому формування системи класів стану ринку праці повинно здійснюватись у відповідності до існуючого рівня структурного безробіття за принципом відхилення показника від середнього значення (вище/нижче) та від попереднього року (додатний/від'ємний темп приросту). Тому матрицю діагностики ринку праці запропоновано формувати за вісями: рівень структурного безробіття, темп його приросту, що формують чотири квадранти, які характеризують стани ринку праці. Характеристику квадрантів матриці представлено в табл. 2. Розрахункове значення коефіцієнту варіації для показника рівня структурного безробіття за період 1999-2012 рр. (в Україні в цілому – 25,74 %, в Харківській області – 20,62 %) свідчить про однорідність сукупності та можливість проведення подальших досліджень. Середнє значення рівня структурного безробіття за професійними групами за період 1999-2012 рр. по Україні дорівнює 25,44 %, по Харківській області – 23,72 %. В результаті проведеного аналізу виявлених факторів впливу на рівень структурного безробіття з використанням методу багатовимірного аналізу виділено п'ять факторів, які характеризують: загальний стан економіки, діяльність промисловості, діяльність малих підприємств, демографічну і соціально-економічну сфери, відповідно до кожного було запропоновано комплекс заходів регулювання структурного безробіття з урахуванням стану ринку праці за запропонованою матрицею.

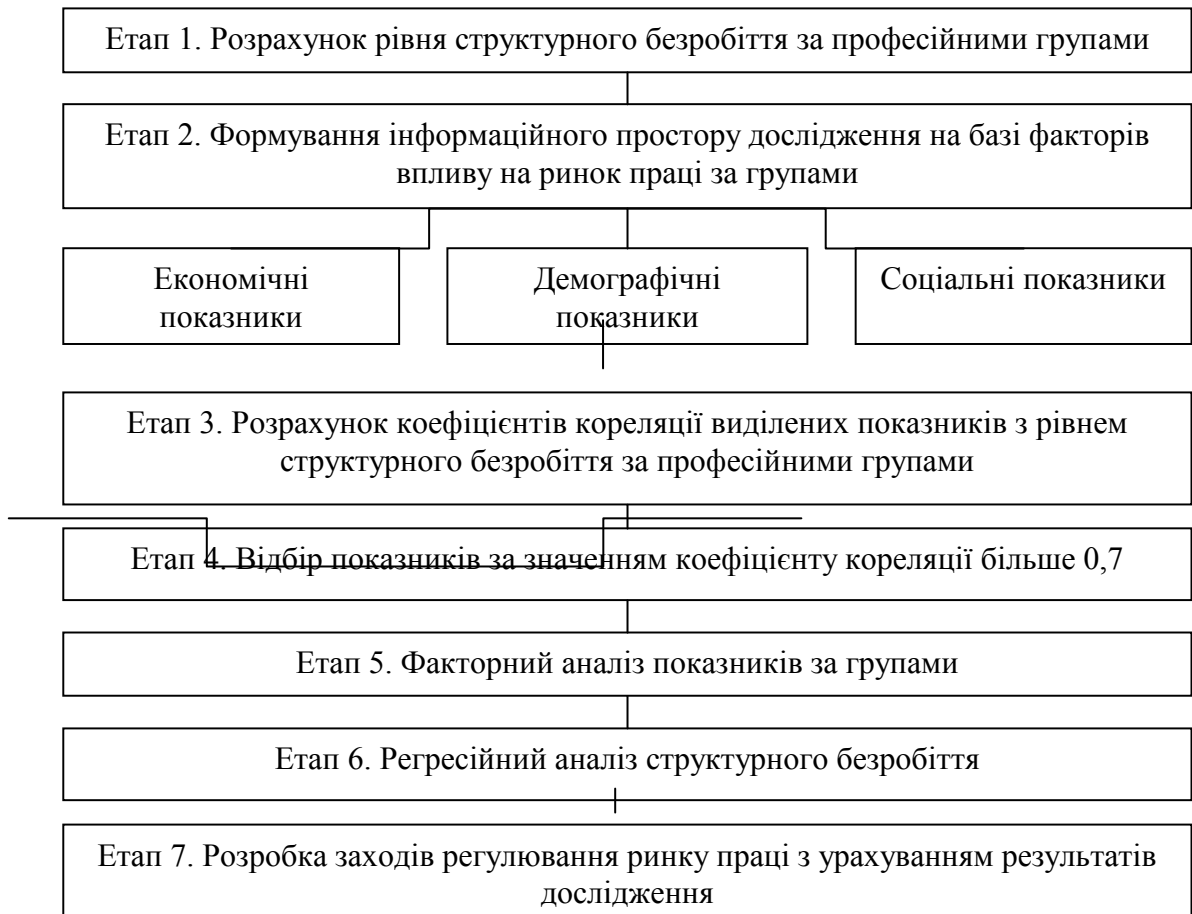

Рис. 1. Послідовність етапів методичного підходу до визначення якісного рівня структурного безробіття

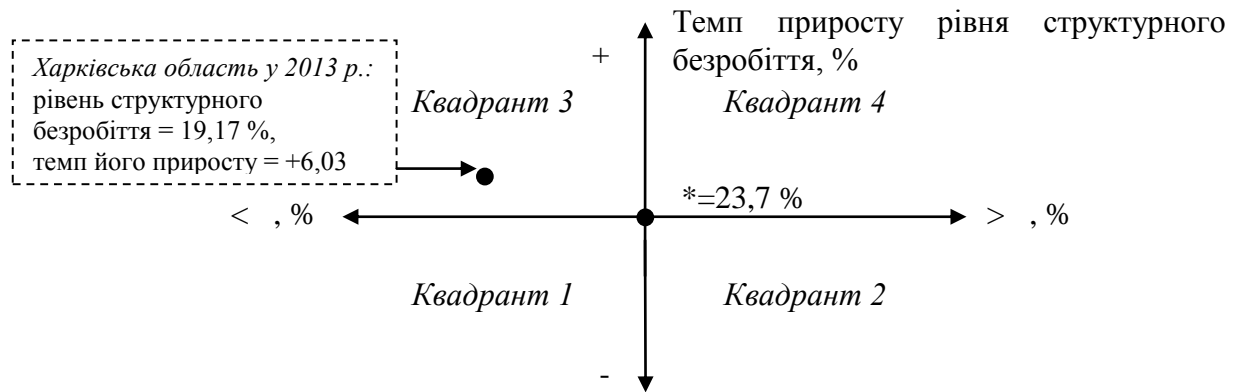
Таблиця 2

Характеристика квадрантів матриці діагностики ринку праці

Квадрант	Характеристика квадранту	Характеристика ринку праці за рівнем структурного безробіття
Квадрант 1	РСБ* нижчий за середнє значення та має від'ємний темп приросту	Збалансований стан ринку праці
Квадрант 2	РСБ вище середнього значення та має від'ємний темп приросту	Застережливий стан ринку праці
Квадрант 3	РСБ нижчий за середнє значення та має тенденцію до підвищення	Застережливий стан ринку праці
Квадрант 4	РСБ вище середнього значення та має тенденцію до підвищення	Кризовий стан ринку праці

*РСБ – рівень структурного безробіття

За результатами прогнозної екстраполяції рівня структурного безробіття в Україні на 2013 р. визначено, що сучасний стан ринку праці можна охарактеризувати як застережливий (квадрант 3), тобто при значенні РСБ нижче за середнє спостерігається негативна динаміка до збільшення структурної асиметрії за професійними групами як в Україні в цілому (прогнозне значення дорівнює 27,33 %), так і в Харківській області зокрема (прогнозне значення дорівнює 19,17 %) при темпі приросту 6,03 % (рис. 2).

\bar{x}^* – середнє значення рівня структурного безробіття в Харківській області за період 2004-2012 рр.

Рис. 2. Матриця діагностики стану ринку праці на основі оцінки рівня структурного безробіття в Харківській області

Відповідно до цього квадранту запропоновано низку заходів регулювання структурного безробіття: для фактора загального стану економіки – корегування розмірів заробітної плати за пріоритетними професійними групами, видами економічної діяльності, формування програм державних замовлень та закупівлі продукції; для факторів діяльності промисловості та малих підприємств – активізацію використання привабливих для роботодавців форм зайнятості: тимчасову зайнятість, відрядну роботу та надомну працю, використання системи регресивного оподаткування для підприємств, які створюють нові робочі місця за пріоритетними професійними групами та відповідно наймають працівників на визначені терміни; удосконалення механізмів взаємодії державних органів влади з підприємствами, зменшення податкового навантаження на фонди оплати праці; для демографічного фактора – створення загальнодержавних та регіональних аналітично-інформаційних доповідей щодо стану та динаміки освітніх послуг (кількість навчальних закладів, динаміка обсягів випуску та потреби спеціалістів за професійними групами, середній рівень заробітної плати за професійними групами), надання юридичних консультацій, інформації про державні та громадські установи, які співпрацюють з підприємцями, формування системи пільгового кредитування молодіжного підприємництва; для соціально-економічного фактора – корегування розмірів заробітної плати за пріоритетними професійними групами, видами економічної діяльності.

У роботі запропоновано основні етапи регулювання структурного безробіття на ринку праці, які передбачають використання програмно-цільового методу управління та спрямовані на покращення ситуації на ринку праці за рахунок зменшення структурної асиметрії між попитом і пропозицією робочої сили та підвищення рівня зайнятості в регіонах на основі визначення пріоритетних видів економічної діяльності (рис. 3). Реалізація розроблених етапів та заходів регулювання структурного безробіття на ринку праці із застосуванням ПЦМ дозволить органам державного, регіонального управління та самоврядування

зменшити рівень структурних диспропорцій на ринку праці та соціальну напруженість у суспільстві.

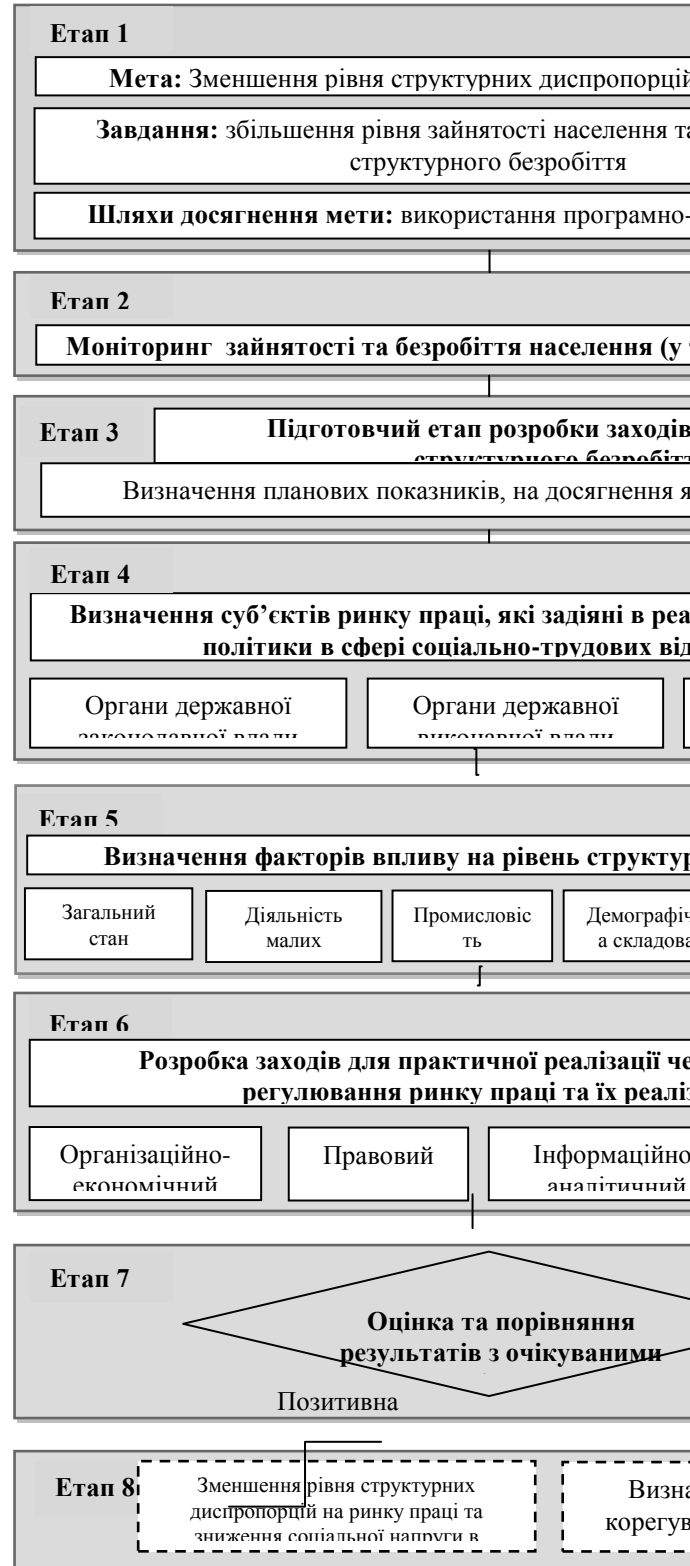
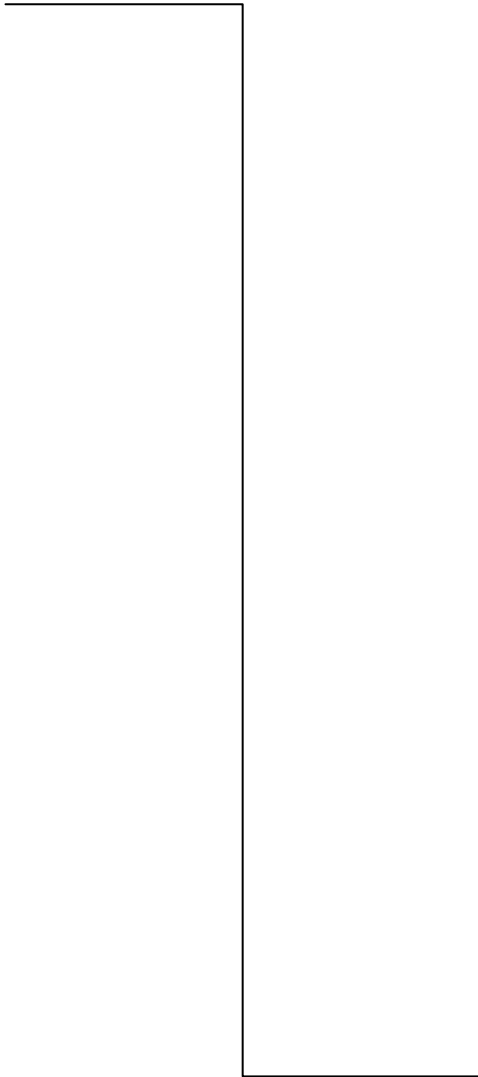

Рис. 3. Етапи регулювання структурного безробіття на ринку праці

Одночасно з реалізацією заходів щодо регулювання структурного безробіття необхідним є вплив на процеси зайнятості. Для формування системи регуляторних заходів, спрямованих на підвищення рівня зайнятості в регіонах, необхідним є врахування регіональної специфіки зайнятості населення відповідно до їх галузевого розвитку. Для оцінки впливу факторів на рівень зайнятості за групами регіонів, споріднених між собою за рівнем розвитку, за допомогою кореляційного аналізу було виявлено, класифіковано та оцінено фактори, які впливають на зайнятість населення на ринку праці за секторами економіки у виділених кластерах регіонів. У відповідності з матрицею стану ринку праці розроблено перелік необхідних напрямів та заходів регулювання ринку праці за елементами регулювання: організаційно-економічним, правовим, інформаційно-аналітичним та освітнім. Згідно з позиціонуванням у матриці, пріоритетним сектором економіки для Харківської області виділено сферу послуг та розроблено прикладні рекомендації щодо регулювання: за організаційно-економічним елементом регулювання ринку праці передбачено створення для підприємців сфери послуг умов, які стимулюють економічну діяльність, розвиток приватної ініціативи, конкуренції в управлінні та обслуговуванні житлового фонду; залучення приватного бізнесу до управління та інвестування в комунальний комплекс при переважному збереженні публічної (муніципальної) власності на комунальну інфраструктуру; за правовим елементом – прийняття відповідних законодавчих актів, які юридично оформлюють, дозволяють й стимулюють діяльність підприємств у сфері послуг; удосконалення діяльності правових інститутів, що здійснюють нагляд й контроль за відносинами між роботодавцями та працівниками на підприємствах, які мають пільги згідно програм розвитку пріоритетних галузей; за інформаційно-аналітичним елементом – щорічний моніторинг, аналіз та оцінку стану окремих ринків сфери послуг та світових тенденцій їх розвитку, інформування підприємницьких структур та населення відносно тенденцій розвитку галузей господарства регіонів та прогностичних оцінок щодо очікуваних змін; удосконалення інформаційних технологій з метою підвищення поінформованості населення щодо потреби в працівниках певних професій у різних регіонах; за освітнім елементом – удосконалення освітніх програм і стандартів з метою більшої орієнтації на потреби ринку праці, удосконалення системи управління професійно-технічною освітою та її фінансового забезпечення шляхом передачі окремих функцій управління державними професійно-технічними навчальними закладами, оптимізації мережі професійно-технічних навчальних закладів, закладів вищої освіти шляхом внесення змін до порядку формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців за відповідними напрямами з урахуванням потреб ринку праці, удосконалення методичного забезпечення прогнозування розвитку системи освіти і ринку праці в Україні.

Результати проведеного дослідження дають змогу зробити висновок, що існування дисбалансу на ринку праці зумовлює необхідність посилення активної ролі держави, регіональних органів управління в регулюванні соціально-економічних відносин в цілому та на ринку праці зокрема щодо зменшення структурного безробіття. Розроблений комплекс заходів пропонується розглядати

як складову частину державної програми розвитку ринку праці України, реалізація якої повинна сприяти покращенню соціально-економічного стану як регіонів, так і країни в цілому.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення важливого науково-практичного завдання регулювання структурного безробіття на ринку праці. На основі дослідження цієї проблеми сформульовано низку висновків теоретичного та прикладного характеру, що відображають вирішення основних задач відповідно до поставленої у дисертації мети.

1. На основі узагальнення теоретико-методичних основ регулювання ринку праці визначено його основні елементи, якими є організаційно-економічний, правовий, інформаційно-аналітичний та освітній, використання яких є підґрунтям розроблення напрямів регулювання структурної асиметрії між попитом та пропозицією робочої сили на ринку праці.

2. У результаті аналізу понятійно-категоріального апарату структурного безробіття уточнено поняття «рівень структурного безробіття», що є основою аналізу структурних диспропорцій на ринку праці в професійно-кваліфікаційному розрізі та за видами економічної діяльності. Рівень структурного безробіття запропоновано визначати як загальний індикатор структурної асиметрії на ринку праці, що дозволяє виявити силу структурних диспропорцій між попитом та пропозицією робочої сили на ринку праці за професійно-кваліфікаційним рівнем та видами економічної діяльності.

3. Проаналізовано загальні тенденції розвитку економіки та ринку праці на макро- та мезоекономічному рівнях, що дозволило виділити пріоритетні сектори економіки за регіонами України та виявити посилення структурних диспропорцій на ринку праці, що є основою для формування прикладних рекомендацій з регулювання соціально-економічних відносин у регіонах для підвищення ефективності економічної діяльності та зниження напруженості на ринку праці.

4. Розроблено методичний підхід до визначення якісного рівня структурного безробіття, який базується на застосуванні методу середніх величин, кореляційно-регресійного, факторного аналізу, аналізу рядів динаміки та є підґрунтям для розроблення заходів регулювання структурного безробіття на ринку праці України. Основою методичного підходу є матриця діагностики стану ринку праці, за квадрантами якої обґрунтовано і розроблено заходи з регулювання структурного безробіття.

5. Визначено п'ять основних факторів впливу на рівень структурного безробіття в Україні: загальноекономічний, діяльності промисловості, діяльності малих підприємств, демографічний та соціально-економічний, врахування яких дозволяє сформулювати основні напрями регулювання структурних диспропорцій між попитом та пропозицією робочої сили на ринку праці.

6. Обґрунтовано етапи регулювання структурного безробіття на ринку праці (постановка мети, завдань, моніторинг ринку праці, визначення планових показників, визначення суб'єктів ринку праці та факторів впливу на рівень

структурного безробіття, розробка та реалізація заходів регулювання, оцінка результатів), які передбачають розроблення заходів регулювання структурного безробіття базуючись на визначених елементах: економічному, правовому, інформаційно-аналітичному та освітньому. Врахування освітнього елементу дозволить підвищити ефективність регулювання ринку праці та зменшити соціально-економічну напруженість.

7. Розроблено напрями регулювання структурного безробіття на ринку праці на основі використання програмно-цільового методу управління, особливістю яких є визначення пріоритетних видів економічної діяльності в регіонах за показниками валової доданої вартості на душу населення та рівня структурного безробіття, що дозволить посилити цільову спрямованість регуляторних заходів та удосконалити оцінку результатів їх впровадження.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Розділ у монографії

1. Гриневич Л. В. Структурно-динамический анализ безработицы на региональном рынке труда / Л. В. Гриневич, Е. В. Зирко // Прикладная статистика: современные подходы и инструментарий анализа массовых явлений и процессов : монография / Под ред. д.э.н., проф. Раевневой Е. В., д.э.н., проф. Кизима Н. А. – Х. : ФЛП Либуркина Л.М.; ИД «ИНЖЭК», 2010. – С. 165–180 (*Особистий внесок: проведено аналіз показників локалізації та концентрації безробітних за регіонами України, оцінку інтенсивності структурних змін безробітних за видами економічної діяльності, визначено регіони з найвищою концентрацією безробітного населення на ринку праці*).

Статті у наукових фахових виданнях

2. Гриневич Л. В. Тенденции развития рынка труда Украины / Л. В. Гриневич, Е. В. Зирко // Бизнес Информ. – 2009. – № 12 (1). – С. 32–34 (*Особистий внесок: проведення аналізу стану та динаміки показників безробіття в Україні*).

3. Зирко Е. В. Оценка структурного дисбаланса занятости на рынке труда Украины в кризисных условиях / Е. В. Зирко // Бизнес Информ. – 2010. – № 5 (1). – С. 38–42.

4. Гриневич Л. В. Обобщение методических подходов оценки состояния рынка труда в Украине / Л. В. Гриневич, Е. В. Зирко // Бизнес Информ. – 2010. – № 11. – С. 21–23. (*Особистий внесок: обґрунтування показника «рівень структурного безробіття», виділення факторів, які впливають на збалансованість попиту і пропозиції робочої сили - економічних, соціальних і демографічних, обґрунтування вибору кореляційного методу аналізу як основного при оцінці показників впливу на рівень структурного безробіття*).

5. Зирко Е. В. Анализ мировых тенденций и их влияние на экономику Украины / Е. В. Зирко // Бизнес Информ. – 2011. – № 7 (1). – С. 23–25.

6. Зірко О. В. Методичний підхід до аналізу рівня та структури безробіття в Україні / О. В. Зірко // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – К. : ТОВ «Видавничо-поліграфічний дім «Формат», 2011. – Вип. 9. –

С. 309–318.

7. Гриневич Л. В. Визначення регіонального рівня розвитку за секторами економіки / Л. В. Гриневич, О. В. Зірко // *Бизнес Інформ.* – 2012. – № 6. – С. 47–49. (*Особистий внесок: аналіз рівня розвитку регіонів України за секторами економіки за показником ВДВ на душу населення, пропозиції формування регіональної політики розвитку відповідно до пріоритетних галузей господарства*).

8. Зірко О. В. Державне регулювання економіки: шляхи підвищення зайнятості / О. В. Зірко // *Бизнес Інформ.* – 2012. – № 11. – С. 29–32.

9. Зірко О. В. Механізм державного регулювання ринку праці / О. В. Зірко // *Культура народів Причорномор'я.* – 2012. – № 241. – С. 37–40.

Публікації за матеріалами конференцій

10. Зірко О. В. Характеристика факторів, які впливають на кон'юнктуру ринку праці / О. В. Зірко // *Актуальні проблеми науки та освіти молоді: теорія, практика, сучасні рішення-2010 : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів та студентів (м. Харків, 16-17 квітня 2010 р.).* – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM): кольор.; 12 см. – Систем. вимоги: Pentium; 32 Mb RAM ; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP; Adobe Acrobat Reader. – Назва з контейнера.

11. Зірко О. В. Розробка алгоритму діагностики кризового стану на ринку праці / О. В. Зірко // *Сборник научных трудов по материалам Международной научно-практической конференции «Научные исследования и их практическое применение. Современное состояние и пути развития 2010».* Том 12. Экономика. (м. Одеса, 4-15 жовтня 2010 р.). – Одесса : Черноморье, 2010. – С. 87–90.

12. Зірко Е. В. Использование корреляционного анализа при исследовании структурной безработицы / Е. В. Зірко // *Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми науки та освіти молоді: теорія, практика, сучасні рішення» Том II.* (м. Харків, 21–22 квітня 2011 р.). – Х. : ХНЕУ, 2011. – С. 133–136.

13. Зірко Е. В. Исследование структуры занятости по отраслям народного хозяйства [Электронный ресурс] / Е. В. Зірко // *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики»* (м. Харків, 19-20 травня 2011 р.). – Х. : вид. ХНЕУ, 2011. – С. 253–254. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM): кольор.; 12 см. – Систем. вимоги: Pentium; 32 Mb RAM; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP; Adobe Acrobat Reader. – Назва з контейнера.

14. Зірко О. В. Розробка методичного підходу до аналізу структурного безробіття України [Електронний ресурс] / О. В. Зірко // *Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, 15-16 листопада 2011 р.). – Х. : вид. ХНЕУ, 2011. – С. 195–198. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM): кольор.; 12 см. – Систем. вимоги: Pentium; 32 Mb RAM; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP; Adobe Acrobat Reader. – Назва з контейнера.

15. Зірко О. В. Аналіз рівня структурного безробіття за допомогою використання регресійного аналізу / О. В. Зірко // *Сучасний стан економічної*

науки: проблеми та перспективи розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 16-17 березня 2012 р.). – Львів : Львівська економічна фундація, 2012. – Ч. II. – С. 93–95.

16. Зірко О. В. Теоретичні аспекти використання програмно-цільового методу при регулюванні регіональних ринків праці / О. В. Зірко // Збірка матеріалів присвячена Дню науки в Україні : тези доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених, аспірантів, студентів «Сучасна інформаційна Україна: інформатика, економіка, філософія» (м. Донецьк, 26 квітня 2012 р.). – Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2012. – С. 66–71.

17. Зірко О. В. Оцінка рівня структурного безробіття / О. В. Зірко // Стратегічний розвиток національної економіки, регіонів і підприємств. Т.1. Концептуальні основи і нормативно-правова база стратегічного розвитку національної економіки : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Донецьк, 15–17 листопада 2012 р.). – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – С. 57–61.

Публікації в інших виданнях

18. Зірко Е. В. Кризис и рынок труда Украины / Е. В. Зірко // Экономика. Управление. Право. – 2012. – №12(36). – Том 2. – С. 5–6 (Журнал входить до Російського індексу наукового цитування).

АНОТАЦІЯ

Зірко О. В. Регулювання структурного безробіття на ринку праці. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю: 08.00.07 – Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. – Харківський національний економічний університет, Харків, 2013.

Дисертація присвячена розробленню теоретичних положень, методичного забезпечення та практичних рекомендацій з регулювання структурного безробіття на ринку праці для усунення диспропорцій між попитом та пропозицією робочої сили.

Узагальнено теоретико-методичні основи регулювання ринку праці та визначено основні елементи регулювання ринку праці: організаційно-економічний, правовий, інформаційно-аналітичний та освітній. Уточнено визначення поняття «рівень структурного безробіття», виявлено основні тенденції розвитку економіки та ринку праці на макро- та мезоекономічному рівні, а також тенденції зміни рівня структурного безробіття. Удосконалено методичний підхід до визначення якісного рівня структурного безробіття з метою розроблення етапів регулювання попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці. Визначено основні фактори впливу на рівень структурного безробіття в Україні: загальноекономічний, промисловий, діяльності малих підприємств, демографічний та соціально-економічний, врахування яких дозволяє сформулювати основні напрями регулювання структурних диспропорцій між попитом та пропозицією робочої сили на ринку праці. Запропоновано комплекс напрямів регулювання структурного безробіття на ринку праці з використанням програмно-цільового методу.

Ключові слова: регулювання ринку праці, елементи регулювання ринку праці, рівень структурного безробіття, якісний рівень структурного безробіття, етапи регулювання попиту та пропозиції робочої сили, фактори впливу на рівень

структурного безробіття, напрями регулювання, структурні диспропорції, програмно-цільовий метод.

АННОТАЦІЯ

Зирко Е.В. Регулирование структурной безработицы на рынке труда. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.07 - Демография, экономика труда, социальная экономика и политика. - Харьковский национальный экономический университет, Харьков, 2013.

Диссертация посвящена разработке теоретических положений, методического обеспечения и практических рекомендаций по регулированию структурной безработицы на рынке труда для устранения диспропорций между спросом и предложением рабочей силы.

В рамках диссертационной работы поставлены и решены следующие задачи: обобщены теоретико - методические основы регулирования рынка труда и уточнено содержание понятия «уровень структурной безработицы» и особенности его регулирования; определены общие тенденции развития экономики и рынка труда на макро-и мезоэкономическом уровнях; разработан методический подход к определению качественного уровня структурной безработицы; выявлены факторы влияния на уровень структурной безработицы в Украине; обоснованы этапы регулирования структурной безработицы на рынке труда; разработаны направления регулирования структурной безработицы на рынке труда. Обобщены теоретико-методические основы регулирования рынка труда и определены основные составляющие элементы регулирования рынка труда: организационно-экономический, правовой, информационно-аналитический и образовательный. В ходе работы уточнено понятие «уровень структурной безработицы», который в отличие от существующего рассматривается как общий индикатор структурной асимметрии на рынке труда, который позволяет отслеживать силу существующей диспропорции между спросом и предложением рабочей силы на рынке труда по профессионально-квалификационному уровню и видам экономической деятельности. Произведена группировка регионов по уровню экономического развития по секторам экономики. Выявлены основные тенденции уровня безработицы в занятости на национальном и региональных рынках труда, а также уровня структурной безработицы по профессиональным группам. Выявлены негативные тенденции увеличения доли молодежи в численности структурных безработных, что обуславливает необходимость осуществления активных мер государственной политики в сфере подготовки рабочей силы к трудовой жизни, усовершенствования ее образовательного уровня и повышения конкурентоспособности на рынке труда. Усовершенствован методический подход относительно определения качественного уровня структурной безработицы с целью разработки направлений государственной регуляторной политики. В работе усовершенствован состав факторов влияния на уровень структурной безработицы, отличием которого является распределение экономических факторов с использованием корреляционного и факторного многомерного анализа на три группы: общеэкономические, промышленные, деятельности малых предприятий, которые учтены в разработанных мероприятиях

регулирования структурной безработицы на рынке труда в комплексе с демографическими и социально-экономическими факторами, что позволяет целостно оценить процесс функционирования и развития рынка труда в структурном разрезе. Разработан методический подход определения качественного уровня структурной асимметрии между спросом и предложением рабочей силы, что позволяет разработать мероприятия регулирования структурной безработицы с учетом приоритетных факторов влияния. На основании проведенного анализа усовершенствованы последовательность и этапы регулирования на рынке труда, которая учитывает образовательный элемент регулирования рынка труда и предусматривает контроль, что позволяет оценить эффективность проведенных мероприятий. Предложен комплекс направлений регулирования структурной безработицы на рынке труда с использованием программно-целевого метода.

Ключевые слова: регулирование рынка труда, элементы регулирования рынка труда, уровень структурной безработицы, качественный уровень структурной безработицы, этапы регулирования спроса и предложения рабочей силы, факторы влияния на уровень структурной безработицы, направления регулирования, структурные диспропорции, программно-целевой метод.

ANNOTATION

Zirko O.V. Regulation of structural unemployment on the labor market. – Manuscript copy.

The dissertation for obtaining scientific degree of candidate of economic sciences in a specialty 08.00.07 - demography, labor economics, social economics and politics. - Kharkiv National University of Economic, Kharkov, 2013.

The thesis is devoted to development of theoretical positions, methodical support and practical recommendations on regulation of structural unemployment in the labor market to address imbalances between demand and supply of labor.

The theoretical and methodical foundations of labor market regulation and the main elements of labor market regulation: organizational and economic, legal, informational and analytical and educational are summarized. The definition of «the level of the structural unemployment» is specified, the main trends in the economy and the labor market at the macroeconomic and regional levels, trends in the level of structural unemployment are revealed. Methodical approach to determining the quality of structural unemployment in order to develop regulatory policy stages to reduce the mismatch of demand and supply of labor in the labor market is improved. The main factors influencing the level of structural unemployment in Ukraine are defined: general economic, industry, small enterprises, demographic, social and economic, incorporation of which allows to form main areas of regulation of structural imbalances between demand and supply of labor. The complex regulation of structural unemployment trends in the labor market using program-oriented method is proposed.

Key words: labor market regulation, the elements of the labor market regulation, the level of structural unemployment, the quality level of structural unemployment, stages of regulation of demand and supply of labor, factors influencing on the level of structural unemployment, directions of regulation, structural imbalances, program-oriented method.

ЗІРКО ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА

РЕГУЛЮВАННЯ СТРУКТУРНОГО БЕЗРОБІТТЯ НА РИНКУ ПРАЦІ

Спеціальність 08.00.07 – демографія, економіка праці,
соціальна економіка і політика

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 25.06.2013 р. Формат 60x90/16.

Папір офсетний. Обсяг 0,9 ум.-друк. арк.

Наклад 100 прим. Зам. № 121

Надруковано в центрі оперативної поліграфії ТОВ «Рейтинг»

61002, Україна, м. Харків, пров. Соляниківській, 4

т. (057) 700-53-51, 714-34-26, 771-00-92, 771-00-96